
Dharmasangraha

ధర్మసంగ్రహః

Document Information

Text title : Dharmasangraha

File name : dharmasangrahaH.itx

Category : major_works, buddha, bauddhastotrasangraha, sangraha

Location : doc_z_misc_major_works

Transliterated by : DSBC staff

Proofread by : Miroj Shakya

Acknowledge-Permission: Prof. Miroj Shakya, Text Nagarjuna Institute of Exact Methods,

Digital Sanskrit Buddhist Canon Project, University of the West <https://www.dsbcproject.org/>

Latest update : March 8, 2025

Send corrections to : [sanskrit at cheerful dot c om](mailto:sanskrit@cheerfuldotcom)

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

March 8, 2025

sanskritdocuments.org

ధర్మసంగ్రహః

॥ నమో రత్నత్రయాయ ॥

రత్నత్రయం నమస్కృత్య సర్వసత్త్వహితోదయమ్ ।

కథ్యతే మోహనాశాయ ధర్మసారసముచ్చయః ॥

౧. తత్ర ప్రథమం తావత్ శ్రీణి రత్నాని । తథద్యా- బుద్ధో ధర్మః సజ్జతేచ్ఛతి ॥

౨. శ్రీణి యానాని । (తద్యథా-) శ్రావకయానమ్, ప్రత్యేకబుద్ధయానమ్, మహాయానం చేతి ॥

౩. పంచ బుద్ధాః । తద్యథా-వైరోచనః, అక్షోభ్యః, రత్నసమ్భవః, అమితాభః, అమోఘసిద్ధిశ్చేతి ॥

౪. చతస్రో దేవ్యః । తద్యథా- రోచనీ, మామకీ, పాణ్డురా, తారా చేతి ॥

౫. పంచ రక్షా । తద్యథా- ప్రతిసరా, సాహస్రప్రమర్దనీ, మారీచీ, మన్త్రానుసారిణీ, శీలవతీ చేతి ॥

౬. సప్త తథాగతాః । తద్యథా-విపశ్యి, శిఖీ, విశ్వభూః, క్రమచ్ఛందః, కనకమునిః, కాశ్యపః, శాక్యమునిశ్చేతి ॥

౭. చత్వారో లోకపాలాః । తద్యథా-ధృతరాష్ట్రః, విరూపాక్షః, విరూధకః, కుబేరశ్చేతి ॥

౮. అష్టా లోకపాలాః । తద్యథా-ఇంద్రః, యమః, వరణః, కుబేరః, ఈశానః, అగ్నిః, వైరృతః, వాయురితి ॥

౯. దశ లోకపాలాః । అష్టలోకపాలాధికమూర్ధ్వం బ్రహ్మ అధః కృష్ణః ॥

౧౦. చతుర్దశ లోకపాలాః । తద్యథా-దశలోకపాలసకలమ్, చంద్రః, సూర్యః, పృథ్వీ, అసురః ॥

౧౧. దశ క్రోధాః । తద్యథా-యమాన్తకః, ప్రజ్ఞాన్తకః, పద్మాన్తకః, విఘ్నాన్తకః, అచరటర్కిరాజః, నీలదణ్డః, మహాబలః, ఉష్ణిషః, చక్రవర్తి, సమృధాజశ్చేతి ॥

౧౨. అష్టా బోధిసత్త్వాః । తద్యథా-మైత్రేయః, గగనగంధాః, సమన్తభద్రః, వజ్రపాణిః, మజ్జుశ్రీః, సర్వనివరణవిష్కంభి, ఊతిగర్భః, ఖగర్భశ్చేతి ॥

౧౩. షడ్భ్యోగిన్యః । తద్యథా-వజ్రవారాహీ, యామినీ, సజ్జారణీ, సన్త్రాసనీ, చాణ్డికా చేతి ॥

౧౪. సప్తవిధా అనుత్తరపూజా । తద్యథా-వన్దనా, పూజనా, పాపదేశనా, అనుమోదనా, అధ్యేషణా, బోధిచిత్తోత్పాదః, పరిణామనా చేతి ॥

౧౫. త్రిణీ కుశలమూలాని । బోధిచిత్తోత్పాదః, ఆశయవిశుద్ధిః, అహంజ్ఞా-రమమకారపరిత్యాగశ్చేతి ॥

౧౬. చత్వారో బ్రహ్మవిహారాః । మైత్రీ, కరుణా, ముదితా, ఉపేక్షా చేతి ॥

౧౭. షట్ పారమితాః । దానపారమితా, శీలపారమితా, ఙ్గాన్తిపారమితా, వీర్యపారమితా, ధ్యానపారమితా, ప్రజ్ఞాపారమితా చేతి ॥

౧౮. దశ పారమితాః । షట్పారమితాసకలమ్, ఉపాయమ్, ప్రణిధిః, బలమ్, జ్ఞానం చేతి ॥

౧౯. చత్వారి సంక్రహవస్తునీ । దానమ్, ప్రియవచనమ్, అర్థవర్యా, సమానార్థతా చేతి ॥

౨౦. పంచాభిజ్ఞాః । దివ్యచక్షుః, దివ్యశ్రోత్రమ్, పరచిత్తజ్ఞానమ్, పూర్వనివాసానుస్మృతిః, ఋద్ధిశ్చేతి ॥

౨౧. చత్వార్యార్యసత్యాని । తద్యథా-దుఃఖమ్, సముదయః, నిరోధః మార్గశ్చేతి ॥

౨౨. పంచ స్కంధాః । రూపమ్, వేదనా, సంజ్ఞా, సంస్కారా, విజ్ఞానం చేతి ॥

౨౩. లోకోత్తరపంచస్కంధాః । శీలసమాధిప్రజ్ఞావిముక్తివిముక్తిజ్ఞానదర్శనస్కంధా ఇతి ॥

౨౪. ద్వాదశాయతనాని । చక్షుఃశ్రోత్రస్పృశాఽహోకాయమనాయతనాని రూపగంధశబ్దరసస్పర్శధర్మచేతి ॥

౨౫. అష్టాదశ ధాతవః ॥ చక్షుఃశ్రోత్రస్పృశాఽహోకాయమనోరూపగంధశబ్దరసస్పర్శధర్మధాతవః చక్షుర్విజ్ఞానశ్రోత్రవిజ్ఞానస్పృశావిజ్ఞానజహోవిజ్ఞానకాయవిజ్ఞానమనోవిజ్ఞానఘాతవశ్చేతి ॥

౨౬. తత్రైకాదశ రూపస్కంధాః ॥ చక్షుః, శ్రోత్రమ్, స్పృశా, జహో, కాయః, రూపమ్, శబ్దః, గంధః, రసః, స్పర్శః విజ్ఞప్తిశ్చేతి ॥

౨౭. వేదనా త్రివిధా । సుఖాః, దుఃఖాః, అదుఃఖాసుఖా చేతి ॥

౨౮. సంజ్ఞాస్కంధః । నిమిత్తోద్గహణాత్మికా ॥

౨౯. సంస్కారా ద్వివిధాః । తత్ర చిత్తసమ్ప్రయుక్తసంస్కారాః, చిత్తవిప్రయుక్తసంస్కారాశ్చేతి ॥

౩౦. చిత్తసమ్ప్రయుక్తసంస్కారాశ్చత్వారింశత్ । తద్యథా-వేదనా, సంజ్ఞా, చేతనా, ఛన్దః, స్పర్శః, మతిః, స్మృతిః, మనస్కారః, అధిమోక్షః, సమాధిః, శ్రద్ధా, అప్రమాదః, ప్రసద్ధిః, ఉపేక్షా, హింసా, అపత్రపా, అలోభః, అద్వేషః, అహింసా, వీర్యమ్, మోహః, ప్రమాదః, కౌసీద్యమ్, అశ్రద్ధ్యమ్, స్త్యానమ్, ఔద్ధత్యమ్, అహీకతా, అనపత్రపా, క్రోధః, ఉపనాహః, శాత్ర్యమ్, ఈర్ష్యా, ప్రదానః, మ్రక్షః, మాత్సర్యమ్, మాయా, మదః, విహింసా, వితర్కః, విచారశ్చేతి ॥

౩౧. తత్ర చిత్తవిప్రయుక్తసంస్కారాస్త్రయోదశ । ప్రాప్తిః, అప్రాప్తిః, సభాగతా, అసంజ్ఞకమ్, సమాప్తిః, జీవితమ్, జాతిః, జరా, స్థితిః, అనిత్యతా, నామకాయః, పదకాయః, వ్యజ్ఞానకాయశ్చేతి ॥

౩౨. శ్రీణ్యసంస్కృతాని । తద్యథా-ఆకాశః, ప్రతిసంఖ్యానిరోధః, అప్రతిసంఖ్యానిరోధశ్చేతి ॥

౩౩. షడ్ విషయాః । తద్యథా-రూపమ్, శబ్దః, గన్ధః, రసః, స్పర్శః, ధర్మశ్చేతి ॥

౩౪. తత్ర రూపం విషయస్వభావమ్ । నీలమ్, పీతమ్, లోహితమ్, అవదాతమ్, హరితమ్, దీర్ఘమ్, హ్రస్వమ్, పరిమణ్డలమ్, ఉన్నతమ్, అవనతమ్, సాతమ్, విసాతమ్, అచ్ఛమ్, ధూమః, రజః, మహికా, ఛాయా, ఆతపః, ఆలోకః, అన్ధకారశ్చేతి ॥

౩౫. అష్టావింశతివిధః శబ్దః । సప్త పురుషవాక్పబ్ధాః, సప్త పురుషహస్తాదిశబ్దాః । ఏత ఏవ (మనోజ్ఞా)మనోజ్ఞభేదేనాష్టావింశతిః ॥

౩౬. రసః షడ్విధః । తద్యథా-మధురః, అమృతః, లవణః, కటుః, తిక్తః, కషాయశ్చేతి ॥

౩౭. చత్వారి గన్ధాః । తద్యథా-సుగన్ధః, దుర్గన్ధః, సమగన్ధః, విషమగన్ధశ్చేతి ॥

౩౮. ఏకాదశ స్పృష్టవ్యాని । పృథ్వీ, ఆపః, తేజః, వాయుః, శ్లేష్మత్వమ్, కర్మశత్వమ్, లఘుత్వమ్, గురుత్వమ్, శీతమ్, జఘత్వా పిపాసా చేతి ॥

౩౯. పంచ మహాభూతాని । పృథ్వీ, ఆపః, తేజః, వాయుః, ఆకాశేతి ॥

౪౦. పంచ భౌతికాని । రూపమ్, శబ్దః, గన్ధః, రసః, స్పర్శశ్చేతి ॥

౪౧. వింశతిః శూన్యతాః । తద్యథా-అధ్యాత్మశూన్యతా, బహిర్ధాశూన్యతా, అధ్యాత్మబహిర్ధాశూన్యతా, శూన్యతాశూన్యతా, మహాశూన్యతా, పరమార్థశూన్యతా, సంస్కృతశూన్యతా, అసంస్కృతశూన్యతా, అత్యంతశూన్యతా, అనవరాగశూన్యతా, అనవకారశూన్యతా, ప్రకృతిశూన్యతా, సర్వధర్మశూన్యతా, లక్షణశూన్యతా, అలక్షణశూన్యతా,

భావశూన్యతా, అభావశూన్యతా, స్వభావశూన్యతా, అభావస్వభావశూన్యతా, పరభావశూన్యతా
చేతి ॥

౪౨. ద్వాదశాంగప్రతీత్యసముత్పాదః । అవిద్యా, సంస్కారాః, విజ్ఞానమ్, నామరూపమ్,
షడాయతనమ్, స్పర్శః, వేదనా, తృష్ణా, ఉపాదానమ్, భవః, జాతిః, జరామరణమ్,
శోకపరిదేవదుఃఖదౌర్మనస్యోపాయాసాశ్చేతి ॥

౪౩. సప్తత్రింశద్బోధిపాక్షికా ధర్మాః । చత్వారి స్మృత్యుపస్థానాని ॥ ౪॥ చత్వారి
సమ్యక్ప్రహాణాని ॥ ౫॥ చత్వార ఋద్ధిపాదాః ॥ ౬॥ పఞ్చేన్ద్రియాణి ॥ ౭॥
పఞ్చ బలాని ॥ ౮॥ సప్త బోధ్యజ్ఞాని ॥ ౯॥ ఆర్యాష్టాంగీకమార్గశ్చేతి ॥ ౧౦॥

౪౪. తత్ర కతమాని స్మృత్యుపస్థానాని ? తద్యథా-కాయే కాయానుదర్శస్మృత్యుపస్థానమ్,
వేదనాయాం వేదనానుదర్శస్మృత్యుపస్థానమ్, చిత్తే చిత్తానుదర్శస్మృత్యుపస్థానమ్, ధర్మే
ధర్మానుదర్శస్మృత్యుపస్థానమ్ ॥

౪౫. కతమాని చత్వారి సమ్యక్ప్రహాణాని ? తద్యథా-ఉత్పన్నానాం కుశలమూలానాం
సంరక్షణమ్ । అనుత్పన్నానాం సముత్పాదః । ఉత్పన్నానామకుశలానాం ధర్మాణాం
ప్రహాణమ్ । అనుత్పన్నానాం పునరనుత్పాదశ్చేతి ॥

౪౬. చత్వారః ఋద్ధిపాదాః । తద్యథా-ఛన్దసమాధిప్రహాణాయ సంస్కారసమన్వాగత
ఋద్ధిపాదః । ఏవం చిత్తఋద్ధిపాదః । వీర్యఋద్ధిపాదః । మీమాంసాసమాధిప్రహాణాయ
సంస్కారసమన్వాగతఋద్ధిపాదశ్చేతి ॥

౪౭. పఞ్చేన్ద్రియాణి । తద్యథా-శ్రద్ధాసమాధివీర్యస్మృతిప్రజ్ఞేన్ద్రియం చేతి ॥

౪౮. పఞ్చ బలాని । శ్రద్ధావీర్యస్మృతిసమాధిప్రజ్ఞాబలం చేతి ॥

౪౯. సప్త బోధ్యజ్ఞాని । తద్యథా-స్మృతిసమోద్భవ్యజ్ఞమ్, ధర్మవిచయసమోద్భవ్యజ్ఞమ్,
వీర్యసమోద్భవ్యజ్ఞమ్, ప్రీతిసమోద్భవ్యజ్ఞమ్, ప్రసద్ధిసమోద్భవ్యజ్ఞమ్, సమాధిసమోద్భవ్యజ్ఞమ్,
ఉపేక్షాసమోద్భవ్యజ్ఞమితి ॥

౫౦. ఆర్యాష్టాంగీకమార్గః ॥ సమ్యగ్దృష్టిః, సమ్యక్సంకల్పః, సమ్యక్వాక్, సమ్యక్కర్మాన్తః,
సమ్యక్సామ్యయామః, సమ్యక్స్మృతిః, సమ్యక్సమాధిశ్చేతి । ఏతే సప్తత్రింశద్బోధిపాక్షికా
ధర్మాః ॥

౫౧. చతస్రః ప్రతిసంవిదః । తద్యథా-ధర్మప్రతిసంవిత్, అర్థప్రతిసంవిత్, నిరుక్తిప్రతిసంవిత్,
ప్రతిభాసప్రతిసంవిచ్ఛేతి ॥

౫౨. చతస్రో ధారణ్యః । తద్యథా-ఆత్మధారణీ, గ్రన్థధారణీ, ధర్మధారణీ, మన్తధారణీ చేతి ॥

౫౩. చత్వారి ప్రతిశరణాని । తద్యథా-అర్థప్రతిశరణతా న వ్యజ్ఞానప్రతిశరణతా । జ్ఞానప్రతిశరణతా న విజ్ఞానప్రతిశరణతా । సీతార్థప్రతిశరణతా న నేయార్థప్రతిశరణతా । ధర్మప్రతిశరణతా న పుద్గలప్రతిశరణతా చేతి ॥

౫౪. షడనుస్మృతయః । బుద్ధానుస్మృతిః, ధర్మానుస్మృతిః, సజ్ఞానుస్మృతిః, త్యాగానుస్మృతిః, శీలానుస్మృతిః, దేవానుస్మృతిశ్చేతి ॥

౫౫. చత్వారి ధర్మపదాని । తద్యథా-అనిత్యాః సర్వసంస్కారాః । దుఃఖాః సర్వసంస్కారాః । నిరాత్మానః సర్వసంస్కారాః । శాంతం నిర్వాణం చేతి ॥

౫౬. దశాకుశలాని । తద్యథా-ప్రాణాతిపాతః, అదత్తాదానమ్, కామమిథ్యాచారః, మృషావాదః, పైశున్యమ్, పారుష్యమ్, సమిభిన్నప్రలాపః, అభిధ్యా, వ్యాపాదః, మిథ్యాదృష్టిశ్చేతి ॥

౫౭. గతయః షట్ । తద్యథా-నరకః, తిర్యక్, ప్రేతః, అసురః, మనుష్యః, దేవశ్చేతి ॥

౫౮. షడ్ ధాతవః । పృథ్వీ, ఆపః, తేజః, వాయుః, ఆకాశః, విజ్ఞానం చేతి ॥

౫౯. అష్టౌ విమోక్షాః । తద్యథా-రూపి రూపాణీ పశ్యతి శూన్యమ్ । ఆధ్యాత్మరూపసంజ్ఞీ బహిర్ధారూపాణీ పశ్యతి శూన్యమ్ । ఆకాశానన్తాయతనం పశ్యతి శూన్యమ్ । విజ్ఞానానన్తాయతనం పశ్యతి శూన్యమ్ । ఆకీర్ణాన్తాయతనం పశ్యతి శూన్యమ్ । నైవసంజ్ఞానాసంజ్ఞాయతనం పశ్యతి శూన్యమ్ । సంజ్ఞావేదయితనిరోధం పశ్యతి శూన్యం చేతి ॥

౬౦. పఞ్చానన్తర్యాణి । తద్యథా-మాతృవధః, పితృవధః, అర్హదృవధః, తథాగతదుష్టచిత్తరుధిరోత్పాదః, సజ్జభేదశ్చేతి ॥

౬౧. ఆష్టౌ లోకధర్మాః ॥ లాభః, అలాభః, సుఖమ్, దుఃఖమ్, యశః, అయశః, నిన్దా, ప్రశంసా చేతి ॥

౬౨. నవాగ్నిప్రవచనాని । తద్యథా-సూత్రమ్, గేయమ్, వ్యాకరణమ్, గాథా, ఉదానమ్, జాతకమ్, వైపుల్యమ్, అద్భుతధర్మః, ఉపదేశశ్చేతి ॥

౬౩. ద్వాదశ ధూతగుణాః । పైణ్డపాతికః, త్రైచీవరికః, ఖలుపశ్చాద్భక్తికః, నైషద్యీకః, యథాసంస్తరికః, వృక్షమూలికః, ఏకాసనికః, ఆభ్యవకాశికః, ఆరణ్యకః, శ్మాశానికః, పాంశూకూలికః, నామన్తికశ్చేతి ॥

౬౪. దశ భూమయః । ప్రముదితా, విమలా, ప్రభాకరీ, అర్చిష్మతీ, సుదుర్జయా, అభిముఖీ, దూరజ్ఞమా, అచలా, సాధుమతీ, ధర్మమేఘా చేతి ॥

౬౫. సమస్తప్రభా, నిరుపమా, జ్ఞానవతీ । ఏతాః సహితాస్తయోదశ భూమయః ॥

౬౬. పంచ చక్షూషీ । మాంసచక్షుః, ధర్మచక్షుః, ప్రజ్ఞాచక్షుః, దివ్యచక్షుః, బుద్ధచక్షుశ్చేతి ॥

౬౭. షట్ క్లేశాః । రాగః, ప్రతిఘః, మానః, అవిద్యా, కుదృష్టిః, విచికిత్సా చేతి ॥

౬౮. పంచ దృష్టయః । సత్కాయదృష్టిః, అన్తగ్రాహదృష్టిః, మిథ్యాదృష్టిః, దృష్టిపరామర్శః, శీలపరామర్శః ॥

౬౯. చతువింశతిరుపక్లేశాః । తద్యథా-క్రోధః, ఉపనాహః, మ్రక్షః, ప్రదాశః, ఈర్ష్యాః, మాత్సర్యమ్, శాత్రుత్వమ్, మాయా, మదః, విహింసా, హ్రీః, అనపత్రపా, స్త్రానమ్, అశ్రద్ధాన్యమ్, కౌసీద్యమ్, ప్రమాదః, ముషితస్మృతిః, విక్షేపః, అసమ్మజన్యమ్, కౌకృత్యమ్, మిద్ధమ్, వితర్కః, విచారశ్చేతి ॥

౭౦. పంచాహారాః । ధ్యానాహారాః, కవలీకారాహారాః, ప్రత్యాహారాః, స్పర్శాహారాః, సజ్జేతనికాహారశ్చేతి ॥

౭౧. పంచ భయాని । ఆజీవికాభయమ్, శోకభయమ్, మరణభయమ్, దుర్గతిభయమ్, పర్షదసాద్యభయం చేతి ॥

౭౨. చత్వారి ధ్యానాని । తద్యథా-సవితర్కం సవిచారం వివేకజం ప్రీతిసుఖమితి ప్రథమధ్యానమ్ । అధ్యాత్మప్రమోదనాత్ప్రీతిసుఖమితి ద్వితీయమ్ । ఉపేక్షాస్మృతిసమ్మజన్యం సుఖమితి తృతీయమ్ । ఉపేక్షాస్మృతిపరిశుద్ధిరదుఃఖాసుఖా వేదనేతి చతుర్థం ధ్యానమితి ॥

౭౩. త్రయో విమోక్షాః । శూన్యతా, అనిమిత్తః, అప్రణిహితశ్చేతి ॥

౭౪. బోధిసత్త్వానాం దశ వశితాః । ఆయుర్వశితా, చిత్తవశితా, పరిష్కారవశితా, ధర్మవశితా, ఋద్ధివశితా, జన్మవశితా, అధిముక్తివశితా, ప్రణిధానవశితా, కర్మవశితా, జ్ఞానవశితా చేతి ॥

౭౫. బోధిసత్త్వానాం దశ బలాని । తద్యథా-అధిముక్తిబలమ్, ప్రతిసంజ్ఞానబలమ్, భావబలమ్, జ్ఞాన్తిబలమ్, జ్ఞానబలమ్, ప్రహేణబలమ్, సమాధిబలమ్, ప్రతిభానబలమ్, పుణ్యబలమ్, ప్రతిపత్తిబలం చేతి ॥

౭౬. తథాగతస్య దశ బలాని । తద్యథా-స్థానాస్థానజ్ఞానబలమ్, కర్మవిపాకజ్ఞానబలమ్, నానాథాతుజ్ఞానబలమ్, నానాధిముక్తిజ్ఞానబలమ్, సత్త్వేంద్రియపరాపరజ్ఞానబలమ్, సర్వత్రగామినీప్రతిపత్తిజ్ఞానబలమ్, ధ్యానవిమోక్షనమాధిసమాపత్తిసక్లేశవ్యవధానవ్యుత్థానజ్ఞానబలమ్ పూర్వనివానానుస్మృతిజ్ఞానబలమ్, మృత్యుత్పత్తిజ్ఞానబలమ్, ఆస్తవక్షయజ్ఞానబలం చేతి ॥

౭౭. చత్వారి వైశారద్యాని । తద్యథా-అభినమోద్భిదివైశారద్యమ్, ఆస్తవక్షయజ్ఞానవైశారద్యమ్, నైర్వాణికమార్గావతరణవైశారద్యం (అంతరాయకధర్మానన్యథాత్వనిశ్చితవ్యాకరణవైశారద్యం) చేతి ॥

౭౮. పంచ మాత్సర్యాణి । ధర్మమాత్సర్యమ్, లాభమాత్సర్యమ్, ఆవాసమాత్సర్యమ్, కుశలమాత్సర్యమ్, వర్ణమాత్సర్యం చేతి ॥

౭౯. అష్టాదశావేణికా బుద్ధధర్మాః । తద్యథా-నాస్తి తథాగతస్య స్థితమ్ । నాస్తి రవితమ్ । నాస్తి ముషితస్మృతితా । నాస్తిసమాహితచిత్తమ్ । నాస్తి నానాత్వసంజ్ఞా । నాస్తిప్రతిసంజ్ఞాయోపేక్షా । నాస్తి ఛందపరిహాణిః । నాస్తి వీర్యపరిహాణిః । నాస్తి స్మృతిపరిహాణిః । నాస్తి సమాధిపరిహాణిః । నాస్తి ప్రజ్ఞాపరిహాణిః । నాస్తి విముక్తిపరిహాణిః । నాస్తి విముక్తిజ్ఞానదర్శనపరిహాణిః । సర్వకాయకర్మజ్ఞానపూర్వగమజ్ఞానానుపరివృత్తిః । సర్వవాక్కర్మజ్ఞానపూర్వక్లమజ్ఞానానుపరివృత్తిః । సర్వమనస్కర్మజ్ఞానపూర్వక్లమజ్ఞానానుపరివృత్తిః । అతీతేధ్వన్యసంస్కృతమప్రతిహతజ్ఞానమ్ । ప్రత్యుత్పన్నేధ్వన్యసంస్కృతమప్రతిహతజ్ఞానదర్శనం చేతి ॥

౮౦. చత్వారో మారాః । తద్యథా-స్కన్ధమారః, క్లేశమారః, దేవపుత్రమారః, మృత్యుమారశ్చేతి ॥

౮౧. చత్వారి శ్రద్ధాజ్ఞాని । తద్యథా- ఆర్యసత్యమ్, త్రిరత్నమ్, కర్మ, కర్మఫలం చేతి ॥

౮౨. నవానుపూర్వసమాధిసమాపత్తయః । తద్యథా-చత్వారి ధ్యానాని, చతస్ర ఆరూప్యసమాపత్తయః, నిరోధసమాపత్తిశ్చేతి ॥

౮౩. ద్వాత్రింశల్లక్షణాని । తద్యథా-చక్రాఙ్గితపాణిపాదతలతా । సుప్రతిష్ఠితపాణిపాదతలతా । జాలాబలబద్ధా(వనద్ధా ?)ఙ్గులిపాణిపాదతలతా । మృదుతరుణవాస్తపాదతలతా । సప్రోతనదతా । దీర్ఘాఙ్గులితా । ఆయతపార్శ్వితా । ఋజుగాత్రతా । ఉత్పల్లపాదతా । ఉద్వాగ్రరోమతా । ఐణేజయఙ్ఘతా । ప్రలమ్బబాహుతా । కోషగతబస్త్రిగుహ్యతా । సువర్ణవర్ణతా । శుక్లచ్ఛవితా । ప్రదక్షిణావర్తకరోమతా । ఊర్ణాలఙ్కృతముఖతా । సింహపూర్వాన్తకాయతా । సుసంవృత్తస్కన్ధతా । చితాన్తరాంసతా । రసరసాగ్రతా ।

న్యగ్రోధపరిమణ్ణలతా । ఉష్ణిషశిరస్కతా । ప్రభూతజిహ్వాతా । సింహహనుతా । శుక్లహనుతా ।
సమదంతతా । హంసవిక్రాంతగామితా । అవిరలదంతతా । సమచత్వారింశద్దంతతా ।
అభినీలనేత్రతా । గోపక్షనేత్రతా చేతి ॥

౮౪. అశీత్యనువ్యజ్ఞానాని । తద్యథా-తామ్రనఖతా । స్నిగ్ధనఖతా । తుఙ్గనఖతా ।
ఛత్రాఙ్గులితా । చిత్రాఙ్గులితా । అనుపూర్వాఙ్గులితా । గూఢశిరతా । నిగ్రస్థిశిరతా ।
గూఢగుల్ఫతా । అవిషమపాదతా । సింహవిక్రాంతగామితా । నాగవిక్రాంతగామితా ।
హంసవిక్రాంతగామితా । వృషభవిక్రాంతగామితా । ప్రదక్షిణగామితా । చారుగామితా ।
అవక్రగామితా । వృత్తగాత్రతా । మృష్టగాత్రతా । అనుపూర్వగాత్రతా । శుచిగాత్రతా ।
మృదుగాత్రతా । విశుద్ధగాత్రతా । పరిపూర్ణవ్యజ్ఞానతా । పృథుచారుమణ్ణలగాత్రతా ।
సమక్రమతా । విశుద్ధనేత్రతా । సుకుమారగాత్రతా । అదీనగాత్రతా । ఉత్సాహగాత్రతా ।
గమ్భీరకుక్షితా । ప్రసన్నగాత్రతా । సువిభక్తాఙ్గుప్రత్యఙ్గుతా । వితిమిరశుద్ధాలోకతా ।
వృత్తకుక్షితా । మృష్టకుక్షితా । అభుగ్నుకుక్షితా । ఙ్గామకుక్షితా । ప్రదక్షిణావర్తనాభితా ।
సమంతప్రాసాదికతా । శుచినముదారతా । వ్యపగతతిలకగాత్రతా । తూలసదృశసుకుమారపాణితా ।
స్నిగ్ధపాణిలేఖతా । గమ్భీరపాణిలేఖతా । ఆయతపాణిలేఖతా । నాత్యాయతవచనతా ।
బిమ్బప్రతిబిమ్బోష్ఠతా । మృదుజిహ్వాతా । తనుజిహ్వాతా । రక్తజిహ్వాతా । మేఘగర్జితఘోషతా ।
మధురచారుమణ్ణుస్వరతా । వృత్తదంష్ట్రతా । తీక్షణ్దంష్ట్రతా । శూక్లదంష్ట్రతా ।
సమదంష్ట్రతా । అనుపూర్వదంష్ట్రతా । తుఙ్గానాసతా । శుచినాసతా । విశాలనయనతా ।
చిత్రపక్ష్యతా । సితాసితకమలదలనయనతా । ఆయతభ్రూకతా । శుక్లభ్రూకతా ।
సుస్నిగ్ధభ్రూకతా । పీనాయతభుజలతా । సమకర్ణతా । అనుపహతకర్ణేంద్రియతా ।
అవిష్టానలలాటతా । పృథులలాటతా । సుపరిపూర్ణోత్తమాఙ్గుతా । భ్రమరసదృశకేశతా ।
చిత్రకేశతా । గుడాకేశతా । అసమ్ముణితకేశతా । అపరుషకేశతా । సురభికేశతా ।
శ్రీవత్సముక్తికనన్ద్యావర్తలక్షితపాణిపాదతలతా చేతి ॥

౮౫. చక్రవర్తినాం సప్త రత్నాని । తద్యథా-చక్రరత్నమ్, అశ్వరత్నమ్, హస్తరత్నమ్,
మణిరత్నమ్, స్త్రీరత్నమ్, ఖఙ్గరత్నమ్, పరిణాయకరత్నం చేతి ॥

౮౬. తత్రత్రయోఽధ్వానః । తద్యథా-అతీతోఽధ్వా, అనాగతోఽధ్వా, ప్రత్యుత్పన్నోఽధ్వా
చేతి ॥

౮౭. చత్వారః కల్పాః । తద్యథా-అంతరకల్పాః, మహాకల్పాః, శూన్యకల్పాః,
సారకల్పాశ్చేతి ॥

౮౮. చత్వారి యుగాని । తద్యథా-కృతయుగమ్, త్రేతాయుగమ్, ద్వాపరమ్, కలియుగం
చేతి ॥

౮౯. లోకదవ్యయమ్ । తద్యథా-సత్త్వలోకః, భాజనలోకశ్చేతి ॥

౯౦. చత్వారో యోనయః । తద్యథా-అణ్ణజః, సంస్వేదజః, జరాయుజః, ఉపపాదుకశ్చేతి ॥

౯౧. పంచ కషాయాః । తద్యథా-క్షేతకషాయః, దృష్టికషాయః, సత్త్వకషాయః, ఆయుఃకషాయః, కల్పకషాయశ్చేతి ॥

౯౨. త్రయః సత్త్వాధ్యాః । తద్యథా-పూర్వాంతకోటిపరిజ్ఞాయాః, అపరాంతకోటిపరిజ్ఞాయాః, చతుర్మూలకోటిపరిజ్ఞాయాశ్చేతి ॥

౯౩. దశ జ్ఞానాని । తద్యథా-దుఃఖజ్ఞానమ్, సముదయజ్ఞానమ్, నిరోధజ్ఞానమ్, మార్గజ్ఞానమ్, ధర్మజ్ఞానమ్, అన్వయజ్ఞానమ్, సంవృతిజ్ఞానమ్, పరచిత్తజ్ఞానమ్, క్షయజ్ఞానమ్, అనుత్పాదజ్ఞానం చేతి ॥

౯౪. పంచ జ్ఞానాని । తద్యథా-ఆదర్శనజ్ఞానమ్, సమతాజ్ఞానమ్, ప్రత్యవేక్షణాజ్ఞానమ్, కృత్యానుష్ఠానజ్ఞానమ్, సువిశుద్ధధర్మధాతుజ్ఞానం చేతి ॥

౯౫. ద్వే సత్యే । తద్యథా-సంవృతిసత్యమ్, పరమార్థసత్యం చేతి ॥

౯౬. చతురార్యసత్యేషు షోడశ జ్ఞానిజ్ఞానలక్షణాః । తద్యథా-దుఃఖే ధర్మజ్ఞానజ్ఞాంతిః, దుఃఖే ధర్మజ్ఞానమ్, దుఃఖేఽన్వయజ్ఞానజ్ఞాంతిః, దుఃఖేఽన్వయజ్ఞానమ్ । సముదయే ధర్మజ్ఞానజ్ఞాంతిః, సముదయే ధర్మజ్ఞానమ్, సముదయేఽన్వయజ్ఞానజ్ఞాంతిః, సముదయేఽన్వయజ్ఞానమ్ । నిరోధే ధర్మజ్ఞానజ్ఞాంతిః, నిరోధే ధర్మజ్ఞానమ్, నిరోధేఽన్వయజ్ఞానజ్ఞాంతిః, నిరోధేఽన్వయజ్ఞానమ్ । మార్గే ధర్మజ్ఞానజ్ఞాంతిః, మార్గే ధర్మజ్ఞానమ్, మార్గేఽన్వయజ్ఞానజ్ఞాంతిః, మార్గేఽన్వయజ్ఞానం చేతి ॥

౯౭. తత్ర దుఃఖసత్యే చత్వార ఆకారాః । తద్యథా-అనిత్యతః, దుఃఖతః, శూన్యతః, అనాత్మతశ్చేతి ॥

౯౮. సముదయసత్యే చత్వార ఆకారాః । తద్యథా-హేతుతః, సముదయతః, ప్రభవతః, ప్రత్యయతశ్చేతి ॥

౯౯. నిరోధసత్యే చత్వార ఆకారాః । తద్యథా-నిరోధతః, శాంతతః, ప్రణీతతః, నిఃసరణతశ్చేతి ॥

౧౦౦. మార్గసత్యే చత్వార ఆకారాః । తద్యథా-మార్గతః, న్యాయతః, ప్రతిపత్తితః, వైర్యాణిక(త)శ్చేతి ॥

౧౦౧. చత్వారః సమాధయః । తద్యథా-ఆలోకసమాధిః, వృతాసమాధిః, ఏకాదశప్రతిష్ఠసమాధిః, ఆనంతర్యసమాధిశ్చేతి ॥

౧౦౨. తత్రాష్టౌ (పురుష)-పుగ్దలాః । తద్యథా-స్రోతాపన్నఫలప్రతిపన్నకః, స్రోతాపన్నః, సకృదాగామిఫలప్రతిపన్నకః, సకృదాగామీ, అనాగామిఫలప్రతిపన్నకః, అనాగామీ, అర్హత్ఫలప్రతిపన్నకః, అర్హశ్చేతి ॥

౧౦౩. తథాష్టౌ ప్రతిపుగ్దలాః । తద్యథా-శ్రద్ధానుసారీ, ధర్మానుసారీ, స్రోతాపన్నః, దేవకులఙ్కలః, మనుష్యకులఙ్కలః, సకృదాగామిఫలః, శ్రద్ధవిముక్తిర్దృష్టిప్రాప్త ఏకపీఠికోఽనాగామ్యన్తరాపరినిర్వాయా ఉపహత్యపరినిర్వాయా అభిసంస్కారపరినిర్వాయా ప్లుతోఽర్థప్లుతః సర్వాస్తానప్లుతో దృష్టధర్మసమః కాయసాక్షీ ఖజశ్చేతి ॥

౧౦౪. (తదను ద్వాదశాకారధర్మచక్రప్రవర్తకం(నం)కతమత్ ? తద్యథా-ఇదం దుఃఖమార్యసత్యమితి భిక్షవః పూర్వమనుశ్రుత్య తేషు ధర్మేషు యోనిశో మనసిగ్గవతః (?)చక్షురుదపాది । జ్ఞానముత్పాది చిన్తోత్పాది । చుత్రిరుదపాది । ఇత్యేకపరిచతకః ౧ ఇదం దుఃఖమార్య స తత్ర ఖల్వభిజ్ఞాతం ఇతి భిక్షవః । ఇత్యాది పూర్వవదితీయః ॥ ఇదం దుఃఖసముదయమార్యసత్యం తవ ఖల్వభిజ్ఞాయ ప్రహీణమితి హిత్యాది తృతీయః । తథా ఇదం దుఃఖనిరోధ ఆర్యసత్యమితి హిప్రత్యేకః ॥ ఇదం దుఃఖనిరోధఆర్యసత్యం తత్ర ఖల్వభిజ్ఞాయ శాఙ్ఖత్ కర్తవ్యమితి హిత్య ద్వితీయః । ఇదం దుఃఖనిరోధఆర్యసత్య తత్ర ఖలు భిజ్ఞాయ శాఙ్ఖత్ ద్వితీయ । తద్యథా ఇదం దుఃఖమార్గగామినీ ప్రతిపదార్యసత్యేమితి త్యేక ॥ ఇదం దుఃఖమోక్షగామినీ ప్రతిప ఇత్యార్యసత్యం తత్ర ఖలు భిజ్ఞాయ భావయితవ్యమితి హి భిక్షవ ఇత్యాది తృతీయః । పరివర్త ఇత్యేవ ద్వాదశాకారధర్మచక్రప్రవర్తనమితి ॥)

తదను ద్వాదశాకారధర్మచక్రప్రవర్తకః । కతమత్ । ఇదం దుఃఖమార్యసత్యమితి భిక్షవః । పూర్వమనుశ్రుత్య తేషు ధర్మేషు యోనిశో మనసిగవతః చక్షురుదపాది । జ్ఞానముత్పాది చిన్తోత్పాది । చుత్రిరుత్పాది ॥ ఇత్యేకపరివర్తక ఇదం దుఃఖమార్యసత్యం తత్ర ఖల్వభిజ్ఞాయ పరిజ్ఞాతమితి హి భిక్షవః । పూర్వమనుశ్రయ తేషు యోనిసో మనసిగ్గర్వతః ॥ ఇతి ద్వితీయః ॥ ఇదమార్యసత్యం తత్ర ఖల్వభిజ్ఞాతం ఇతి భిక్షవః । ఇత్యాది పూర్వవదితి యః ॥

ఇదం దుఃఖసముదయమార్యసత్యం తవ ఖల్వభిజ్ఞాయ ప్రహీణమితి హిత్యాది తృతీయమ్ ॥

తథా ఇదం దుఃఖనిరోధ ఆర్యసత్యమితి హి ప్రత్యేకః ॥ ఇదం దుఃఖనిరోధ ఆర్యసత్యం తత్ర ఖల్వభిజ్ఞాయ సాఙ్ఖత్ కర్తవ్యమితి హిత్యాది । ద్వితీయః । ఇదం దుఃఖనిరోధ ఆర్యసత్యం

తత్ర ఖల్వభిజ్ఞాయ సాక్షాత్ కృతమితి ద్వితీయః ।

తథా ఇదం దుఃఖమార్గగామిని ప్రతిపదార్యసత్యమితి ప్రత్యేక । ఇదం దుఃఖమోక్షగామినీ ప్రతిపత్ ॥ ఇత్యార్యసత్యం తత్ర ఖల్వభిజ్ఞాయ భావవ్యమితి హి భిక్షవః ఇత్యాది తృతీయః । పరివర్త ఇత్యేవం ద్వాదశాకారధర్మచక్రప్రవర్తనమితి ...

ఘోస్తోరేద్ త్మే ।

తదత్ర ద్వాదశాకారధర్మచక్రప్రవర్తకం (నం ?)కతమత్ ? ఇదం దుఃఖమార్యసత్యమితి (మే)భిక్షవః పూర్వమననుశ్రుతేషు ధర్మేషు యోనిశో మనసికుర్వతః చక్షురుదపాది జ్ఞానముదపాది విద్యోదపాది భూరిరుదపాదీత్యేకం పరివర్తకమ్ । ఇదం దుఃఖమార్యసత్యం తత్ర ఖల్వభిజ్ఞాయ పరిజ్ఞాతమితి హి (మే)భిక్షవః పూర్వమననుశ్రుతేషు ధర్మేషు యోనిశో మనసికుర్వత ఇతి ద్వితీయమ్ । ఇదం దుఃఖమార్యసత్యం తత్ర ఖల్వభిజ్ఞాయ పరిజ్ఞాతమితి భిక్షవః ఇత్యాది పూర్వవదితి తృతీయమ్ ॥

(తథేదం దుఃఖసముదయమార్యసత్యమితి ప్రత్యేకమ్ । ఇదం దుఃఖసముదయమార్యసత్యం తత్ర ఖల్వభిజ్ఞాయ ప్రహతవ్యమితి ద్వితీయమ్ ।) ఇదం దుఃఖసముదయమార్యసత్యం తత్ర ఖల్వభిజ్ఞాయ ప్రహిణమితి హిత్యాది తృతీయమ్ ।

తథేదం దుఃఖనిరోధమార్యసత్యమితి హి ప్రత్యేకమ్ । ఇదం దుఃఖనిరోధమార్యసత్యం తత్ర ఖల్వభిజ్ఞాయ సాక్షాత్కర్తవ్యమితి హిత్యాది ద్వితీయమ్ । ఇదం దుఃఖనిరోధమార్యసత్యం తత్ర ఖల్వభిజ్ఞాయ సాక్షాత్కృతమితి తృతీయమ్ ॥

తథేయం దుఃఖమార్గగామినీ ప్రతిపదిత్యార్యసత్యమితి ప్రత్యేకమ్ । ఇయం దుఃఖమోక్షగామినీ ప్రతిపదిత్యార్యసత్యం తత్ర ఖల్వభిజ్ఞాయ భావయితవ్యమితి హి భిక్షవ ఇత్యాది ద్వితీయమ్ ।

(ఇదం దుఃఖమోక్షగామినీ ప్రతిపదిత్యార్యసత్యం తత్ర ఖల్వభిజ్ఞాయ భావితమితి తృతీయమ్ ॥)

౧౦౫. తత్ర దానం త్రివిధమ్ । తద్యథా-ధర్మదానమ్, ఆమిషదానమ్, మైత్రిదానం చేతి ॥

౧౦౬. శీలం త్రివిధమ్ । తద్యథా- సమాఖరశీలమ్, కుశలసంక్లృహశీలమ్, సత్త్వార్థక్రియాశీలం చేతి ॥

౧౦౭. జ్ఞాన్తిప్రవిధా । తద్యథా-ధర్మనిధ్యానజ్ఞాన్తిః, దుఃఖాధివాసనాజ్ఞాన్తిః, పరోపకారధర్మజ్ఞాన్తిష్పతి ॥

౧౦౮. వీర్యం త్రివిధమ్ । తద్యథా-సన్నాహవీర్యమ్, ప్రయోగవీర్యమ్, పర(రి)నిష్ఠావీర్యం చేతి ॥

౧౦౯. ధ్యానం త్రివిధమ్ । తద్యథా-సదోషాపకర్షధ్యానమ్, సుఖవైహారికధ్యానమ్, అశేషవైభూషితధ్యానం చేతి ॥

౧౧౦. ప్రజ్ఞా త్రివిధా । తద్యథా-శ్రుతమయీ, చింతామయీ, భావనామయీ చేతి ॥

౧౧౧. ఉపాయస్త్రివిధః । తద్యథా-సర్వసత్త్వావబోధకః, సత్త్వార్థభావకః, క్షిప్రసుఖాభినమోబ్ధిశ్చేతి ॥

౧౧౨. ప్రణీధానం త్రివిధమ్ । తద్యథా-సుస్థానప్రాబద్ధికమ్, సత్త్వార్థప్రబద్ధికమ్, బుద్ధక్షేత్రపరిశోధకం చేతి ॥

౧౧౩. బలం త్రివిధమ్ । తద్యథా-కర్మవ్యావర్తకమ్, క్లేశాపకర్షకమ్, మానప్రమాదాదివ్యావర్తకం చేతి ॥

౧౧౪. జ్ఞానం త్రివిధమ్ । తద్యథా-అవికల్పకమ్, వికల్పసమభావబోధకమ్, సత్సార్థోపాయపరోక్షం చేతి ॥

౧౧౫. తత్రావరణే ద్వే । తద్యథా-క్లేశావరణమ్, జ్ఞేయావరణం చేతి ॥

౧౧౬. నైరాత్మ్యం ద్వివిధమ్ । తద్యథా-ధర్మనైరాత్మ్యమ్, పుగ్ధలనైరాత్మ్యం చేతి ॥

౧౧౭. సమ్భారో ద్వివిధః । తద్యథా-పుణ్యసమ్భారః, జ్ఞానసమ్భారశ్చేతి ॥

౧౧౮. తత్ర షట్ సమాధ్యావరణాని । తద్యథా-కౌసీద్యమ్, మానమ్, శాత్యమ్, ఔద్ధత్యమ్, అనాభోగః, సత్సార్థోగశ్చేతి ॥

౧౧౯. తత్ర ప్రతిపత్త్యాష్టౌ ప్రహాసంస్కారాః । తద్యథా-శ్రద్ధా, బుద్ధః(ద్ధిః), వ్యాయామః, ప్రసద్ధిః, స్మృతిః, సమృద్ధిః, సమృద్ధిః, చేతనా, ఉపేక్షా చేతి ॥

౧౨౦. తత్ర చత్వారో ద్వివిధాః । తద్యథా-పూర్వావిదేహః, జమ్బుద్వీపః, అపరగోదానిః(నీయః), ఉత్తరకురుద్వీపశ్చేతి ॥

౧౨౧. అష్టాపుష్పనరకాః । తద్యథా-సంజ్ఞేవః, కాలసూత్రః, సజ్ఞాతః, రౌరవః, మహారౌరవః, తపనః, ప్రతాపనః, అవీచిశ్చేతి ॥

౧౨౨. అష్టౌ శీతనరకాః । తద్యథా-అర్బుదః, నిరర్బుదః, అటటః, అపవః, హాహాధరః, ఉత్పలః, పద్మః, మహాపద్మశ్చేతి ॥

౧౨౩. సప్త పాతాలాని । తద్యథా-ధరణీతలః, అచలః, మహాచలః, ఆపః, కాశ్చానః, సజ్జేవః, నరకశ్చేతి ।

౧౨౪. ద్వా చక్రవాతౌ । తద్యథా-చక్రవాలమహాచక్రవాతౌ చేతి ॥

౧౨౫. అష్టాంగపర్వతాః । తద్యథా-యుగన్ధరః, ఈశాధరః, ఖదిరకః, సుదర్శనః, వినతకః, అశ్వకర్ణః, నేమిన్ధరగిరిః, సుమేరుశ్చేతి ॥

౧౨౬. సప్త సాగరాః । తద్యథా-క్షారః, క్షీరః, దధి, ఉదధిః, ఘృతమ్, మధుః, సురా చేతి ॥

౧౨౭. తత్ర షట్ కామావచరా దేవాః । తద్యథా-చాతుర్మహారాజకాయికాః, త్రాయస్త్రిశాః, తుషితాః, యామాః, నిర్మాణరతయః, పరనిర్మితవశవర్తినశ్చేతి ॥

౧౨౮. అష్టాదశ రూపావచరా దేవాః । తద్యథా-బ్రహ్మకాయికాః, బ్రహ్మపురోహితాః, బ్రహ్మపార్షద్యాః, మహాబ్రహ్మణః, పరీతాభాః, అప్రమాణాభాః, ఆభాస్వరాః, పరీతశుభాః, శుభకృత్సాః, అనభ్రకాః, పుణ్యప్రసవాః, బృహత్ఫలాః, అసంజ్ఞసత్త్వాః, అవృహాః, అతపాః, సుదృశాః, సుదర్శనాః, అకనిష్ఠాశ్చేతి ॥

౧౨౯. చత్వారోఽరూపావచరా దేవాః । ఆకాశానన్తాయతనోపగాః, విజ్ఞానానన్తాయతనోపగాః, ఆకీఞ్చన్యాయతనోపగాః, వైవసంజ్ఞానాసంజ్ఞాయతనోపగాశ్చేతి ॥

౧౩౦. త్రివిధా ఆలంబనాః । తద్యథా-సత్యాలంబనా, ధర్మాలంబనా, అనాలంబనా చేతి ॥

౧౩౧. త్రివిధా మహామైత్రీ । తద్యథా-సత్యాలంబ(మృ)నా, ధర్మాలంబ(రా)లంబ(మృ)నా, అనాలంబ(మృ)నా చేతి ॥

౧౩౨. త్రివిధం కర్మ । తద్యథా-దృష్టధర్మవేదనీయమ్, ఉత్పద్యవేదనీయమ్, అపరవేదనీయం చేతి ॥

౧౩౩. త్రివిధం ప్రాతిహార్యమ్ । తద్యథా-ఋద్ధిప్రాతిహార్యమ్, ఆదేశనాప్రాతిహార్యమ్, అనుశాసనీప్రాతిహార్యం చేతి ॥

౧౩౪. అష్టావక్షణాః । తద్యథా-నరకోపపత్తిః, తిర్యగుపపత్తిః, యమలోకోపపత్తిః, ప్రత్యస్తజనపదోపపత్తిః, దీర్ఘాయుషదేవోపపత్తిః, ఇన్ద్రియవికలతా, మిథ్యాదృష్టిః, చిత్తోత్పాదవిరాగితతా చేతి ॥

౧౩౫. త్రివిధా వికల్పాః । తద్యథా-అనుస్మరణవికల్పః, సన్తిరస(తీరణ)వికల్పః, సహజవికల్పశ్చేతి ॥

౧౩౬. చత్వారః సమాధయః । తద్యథా-శూరకృమః, గగనగర్జ్వాః, విమలప్రభః, సింహవిక్రీడితశ్చేతి ।

౧౩౭. చతుర్దశావ్యాకృతవస్తూని । తద్యథా-శాశ్వతో లోకః, అశాశ్వతో లోకః, శాశ్వతశ్చాశ్వతశ్చ, వైవ శాశ్వతో నాశాశ్వతశ్చ । అన్తవాఁల్లోకః, అనన్తవాఁల్లోకః, అన్తవాంశ్చానన్తవాఁల్లోకశ్చ, వైవాన్తవాన్నానన్తవాంశ్చ । భవతి తథాగతః పరం మరణాత్,

న భవతి తథాగతః పరం మరణాత్, భవతి న చ భవతి చ తథాగతః పరం మరణాత్, నైవ
భవతి న భవతి తథాగతః పరం మరణాత్ । స జీవంతచ్ఛరీరమ్, అన్యో జీవోఽన్యచ్ఛరీరం
చేతి ॥

౧౩౮. శ్రీణి కుశలమూలాని । తద్యథా-అద్వైషః, అలోభః, అమోహశ్చేతి ॥

౧౩౯. ఏతద్విపర్యయాస్త్రీణ్యకుశలమూలాని । తద్యథా-లోభః, మోహః, ద్వైషశ్చేతి ॥

౧౪౦. తిన్ద్రః శిక్షాః । తద్యథా-అధిచిత్తశిక్షా, అధిశీలశిక్షా, అధిప్రజ్ఞాశిక్షా చేతి ॥

ఇతి నాగార్జునపాదవిరచితోఽయం ధర్మసంజ్ఞాహః సమాప్తః ॥

Dharmasangraha

pdf was typeset on March 8, 2025

Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

